

ROBERT LADO

NGÔN NGỮ HỌC QUA CÁC NỀN VĂN HÓA

Hoàng Văn Vân (dịch)

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI

Robert Lado

NGÔN NGỮ HỌC QUA CÁC NỀN VĂN HÓA

HOÀNG VĂN VÂN dịch

Nguyên bản tiếng Anh

LINGUISTICS ACROSS CULTURES,
MICHIGAN UNIVERSITY PRESS, 1957

NHÀ XUẤT BẢN ĐẠI HỌC QUỐC GIA HÀ NỘI

Chịu trách nhiệm xuất bản:

Giám đốc: NGUYỄN VĂN THỎA

Tổng biên tập: NGUYỄN THIÊN GIÁP

Biên tập và sửa bài: NGUYỄN VĂN HÀ

Trình bày và chế bản: ĐỖ PHÚ

Trình bày bìa: NGỌC ANH

NGÔN NGỮ HỌC QUA CÁC NỀN VĂN HOÁ

Mã số: 02.236. ĐH. 2002

In 1000 cuốn tại Xưởng in 15

Số xuất bản: 356 /27/ CXB. Số trích ngang 36 KH/XB

In, xỏm và nộp lưu chiểu quý I năm 2003.

MỤC LỤC

Trang

LỜI GIỚI THIỆU	5
Chương 1. SỰ CẦN THIẾT PHẢI SO SÁNH CÓ HỆ THỐNG CÁC NGÔN NGỮ VÀ CÁC NỀN VĂN HOÁ	9
1. Lời giới thiệu: giả định cơ bản	9
2. Ý nghĩa đối với việc giảng dạy	11
3. Ý nghĩa của việc kiểm tra	14
4. Ý nghĩa đối với việc nghiên cứu	20
5. Ý nghĩa đối với sự hiểu biết chung	22
Chương 2. LÀM THẾ NÀO ĐỂ SO SÁNH HAI HỆ THỐNG ÂM THANH	25
1. Phần giới thiệu	25
2. Phân tích vấn đề: Phân suất âm thanh	31
3. Phân tích khó khăn: Trọng âm và nhịp điệu	59
4. Phân tích khó khăn: ngữ điệu	74
Chương 3. SO SÁNH CÁC CẤU TRÚC NGŨ PHÁP NHƯ THẾ NÀO	102
1. Phần dẫn luận: cấu trúc ngữ pháp nghĩa là gì?	102
2. Thảo luận minh họa về các thành phần của cấu trúc ngữ pháp và các kiểu đơn vị cấu trúc	105

3. Cấu trúc ngữ pháp, một hệ thống của những thói quen	113
4. Những khó khăn trong việc học một cấu trúc ngữ pháp ngoại ngữ.....	116
5. Các quy trình so sánh hai cấu trúc ngữ pháp.....	131
6. Sự cần thiết phải chứng minh các kết quả của việc phân tích so sánh từng bình diện lí thuyết.....	143
7. Mẫu của văn phong được sử dụng để trình bày sự so sánh ngôn ngữ học.....	144

Chương 4. SO SÁNH HAI HỆ THỐNG TỪ VỰNG NHƯ THẾ NÀO?

147

1. Từ	147
2. Yếu tố bản ngữ	158
3. So sánh hai khối từ vựng như thế nào?	172
4. Mở rộng vốn từ vựng từ một mẫu được so sánh	177
5. Trình bày các kết quả của việc so sánh vốn từ vựng như thế nào	177

Chương 5. SO SÁNH HAI HỆ THỐNG CHỮ VIẾT NHƯ THẾ NÀO

179

1. Giới thiệu:.....	179
2. So sánh hai hệ thống chữ viết như thế nào.....	188
3. Ứng dụng	207

Chương 6. SO SÁNH HAI NỀN VĂN HOÁ NHƯ THẾ NÀO

208

1. Phần giới thiệu.....	208
2. So sánh các nền văn hoá	216
3. Thu thập dữ liệu văn hoá để mô tả cấu trúc.....	227

THÔNG TIN THƯ MỤC ĐẠI CƯƠNG.....	232
----------------------------------	-----

LỜI GIỚI THIỆU

Mặc dù được xuất bản lần đầu tiên cách đây đã vài thập kỉ nhưng *Ngôn ngữ học qua các nền văn hoá* (Linguistics across Cultures) của học giả người Mĩ Robert Lado vẫn là một trong những công trình ngôn ngữ học ứng dụng được đánh giá là có giá trị. Cho đến thời điểm này của tri thức ngôn ngữ, cách tiếp cận, việc mô tả chi tiết của ông về những khó khăn mà người học gặp phải khi học một ngôn ngữ thứ hai vẫn còn nguyên giá trị. Điều này thể hiện ở chỗ là hầu hết các công trình so sánh đối chiếu ngôn ngữ nổi tiếng sau này đều lấy *Ngôn ngữ học qua các nền văn hoá* hoặc làm nguồn cảm hứng hoặc làm điểm tham chiếu để phát triển tiếp những ý tưởng nghiên cứu của mình. Các kết quả so sánh trình bày trong cuốn sách đã thực sự là những hướng dẫn cơ bản giúp các nhà giáo dục ngoại ngữ chuẩn bị các tư liệu giảng dạy, thiết kế các bài kiểm tra, và chuẩn bị các thí nghiệm về học ngoại ngữ. Đồng thời họ sẽ có được những kiến thức và các công cụ hữu hiệu để phân tích và đánh giá ngôn ngữ, nội dung sách giáo khoa để trên cơ sở đó bổ sung và làm phong phú thêm tư liệu giảng dạy và nội dung các bài kiểm tra, và quan trọng hơn là sẽ có khả năng chẩn đoán chính xác được những khó khăn mà người học gặp phải khi học một ngoại ngữ.

Nội dung của *Ngôn ngữ học qua các nền văn hoá* được dựa trên giả định cho rằng chúng ta có thể dự đoán và mô tả được các mẫu thức gây khó khăn và các mẫu thức không gây khó khăn cho người học bằng cách so sánh một cách có hệ thống ngôn ngữ và nền văn hoá được học với ngôn ngữ và nền văn hoá của của người học. Xuất phát từ giả định hợp lí này học giả Robert Lado đã thành công trong việc so sánh đối chiếu các ngôn ngữ trên các bình diện ngữ âm, ngữ pháp, từ vựng, và, đi xa hơn các nhà ngôn ngữ học so sánh lịch sử ở thế kỉ 19, ông còn thành công cả trong việc mô tả và so sánh những điểm tương đồng và dị biệt giữa các nền văn hoá.

Tác giả đã áp dụng cách so sánh âm vị của âm vị học vào việc lựa chọn những vấn đề nhằm mục đích kiểm tra nhận biết của sinh viên về sự tương phản âm thanh thông qua sự hiểu biết của anh ta về những câu đã được lựa chọn cẩn thận.

Nói đến cấu trúc ngữ pháp, tác giả có ý nói đến các thủ pháp hình thức có hệ thống được sử dụng trong một ngôn ngữ nhằm truyền tải các ý nghĩa và các mối quan hệ nhất định. Quan niệm về cấu trúc ngữ pháp như vậy đã mở ra một cách so sánh về cấu trúc ngữ pháp của tiếng nước ngoài với tiếng bản địa để phát hiện ra những khó khăn mà sinh viên gặp phải trong quá trình học tiếng nước ngoài. Kết quả so sánh giúp cho ta biết những gì nên kiểm tra và kiểm tra như thế nào.

Các từ của một ngôn ngữ là một hệ thống lớp các đơn vị rất phức tạp. Các lớp móc xích với nhau theo ý nghĩa, hình thức, chức năng ngữ pháp, phân bố v.v... Theo tác giả, đối với mỗi từ trong tiếng nước ngoài (sau đó các nhóm từ hay các mẫu thức từ) chúng ta cần so sánh hình thức, ý nghĩa, sự phân bố và nghĩa hàm chỉ với khối từ vựng của tiếng mẹ đẻ. Bất kì ngôn ngữ nào cũng đều có số lượng từ rất lớn cho nên phải lựa chọn mẫu để kiểm tra. Một bài kiểm tra trở nên súc tích hơn, có hiệu quả hơn nhờ lựa chọn những từ biểu hiện những khó khăn về mặt từ vựng mà sinh viên gặp phải và nhờ lựa chọn những đặc điểm ý nghĩa rõ ràng nhất.

Văn hoá được tác giả hiểu là “các lối sống của một dân tộc”. So sánh các nền văn hoá là một lĩnh vực mới mẻ, nhưng chúng ta có thể miêu tả kiểu hành vi nhất định của một nền văn hoá có sẵn và qua việc so sánh với văn hoá bản địa của sinh viên có thể phát hiện ra những hiểu lầm nào đó lặp đi lặp lại. Chúng ta hay đánh giá sai về nhau qua các nền văn hoá vì một hình thức cư xử đối với cộng đồng văn hoá này có ý nghĩa này, nhưng với cộng đồng văn hoá khác lại có ý nghĩa khác. So sánh có hệ thống văn hoá và ngôn ngữ nước ngoài với văn hoá và ngôn ngữ bản địa có thể góp phần cho sự nghiệp giáo dục và nghiên cứu.

Tác phẩm *Ngôn ngữ học qua các nền văn hoá* đã trình bày các thủ thuật hữu hiệu để thực hiện những so sánh nhất định của hai hệ thống phát âm, cấu trúc ngữ pháp, từ vựng, chữ viết và các hành vi văn hoá. Nó đã không bị phôi

phai theo thời gian. Trái lại, nó đã vượt ra khỏi những giá trị ban đầu mà tác giả của nó đã ấn định: phạm vi ứng dụng của nó không dừng lại ở việc phục vụ các đối tượng dạy và học ngoại ngữ mà đã thực sự được mở rộng để phục vụ các nhà nghiên cứu ngôn ngữ, các nhà ngôn ngữ học ứng dụng, các nhà nghiên cứu về dịch thuật và các nhà nghiên cứu văn hoá học, những người đang làm việc trong lĩnh vực so sánh các ngôn ngữ và các nền văn hoá.

Nhận thức được những giá trị to lớn của *Ngôn ngữ học qua các nền văn hoá*, Nhà Xuất bản Đại học Quốc gia Hà Nội quyết định cho xuất bản công trình ngôn ngữ học ứng dụng kinh điển này qua bản dịch của dịch giả Hoàng Văn Vân. Xin trân trọng giới thiệu cùng bạn đọc.

Hà Nội, ngày 20 tháng 12 năm 2002

GS. TS Nguyễn Thiện Giáp

Chương 1

SỰ CẦN THIẾT PHẢI SO SÁNH CÓ HỆ THỐNG CÁC NGÔN NGỮ VÀ CÁC NỀN VĂN HOÁ

1. Lời giới thiệu: giả định cơ bản

1.1. Tại viện nghiên cứu tiếng Anh của trường đại học Michigan ông Fries đã nêu ra giả định cơ bản hướng dẫn cho việc chuẩn bị các tài liệu giảng dạy: "Những tài liệu có hiệu quả cao nhất là những tài liệu dựa trên sự mô tả mang tính khoa học về ngôn ngữ được học, được so sánh cẩn thận với một sự mô tả tương đương về ngôn ngữ bản địa của người học"¹.

So sánh tiếng Anh với nhiều thứ tiếng khác cũng được thực hiện để biên soạn sách giáo khoa tiếng Anh cho chương trình A.C.L.S.², và nhiều bài báo đề cập một phần đến việc so sánh các ngôn ngữ xuất hiện trong tạp chí "Language Learning"³ (Học Ngôn ngữ) đóng góp vào việc nghiên cứu việc học ngoại ngữ.

1.2. Trong khi so sánh ngôn ngữ nước ngoài với ngôn ngữ bản địa, một giả định tương tự đã cho thấy việc học

